

IVANA BABIĆ*

O nestajanju glagolskih bliskoznačnica u medijskome diskursu

Sve liberalniji medijski jezik pokazuje da je vijest važnija od jezika kojim se prenosi i bitno je da bude brza i bar približno razumljiva. Ne mora biti precizna jer ionako traje kratko, čak i kad zaslužuje dulje pamćenje.

Mnoštvo internetskih portala zagušuje (i zaglušuje) i klasične medije – radio i televiziju, u kojima lektorski posao (ako postoji) trpi pritiske i od tzv. jezičnih purista i od antipurista. Slično je i s novinama, u kojima često dolaze do izražaja autorski idiolekti, a ne opća jezična kultura. Standardni se hrvatski „oslobodio” svoje književne tradicije i velikim se koracima približava suvremenoj razgovornoj (uporabnoj) gramatičkoj normi (u kojoj nije važna razlika između participa svršenih i nesvršenih glagola, npr. *napisavši* i *pišući*) i gotovo rutinskoj uporabi svakodnevnoga leksika.

Ovdje ćemo se ponajprije osvrnuti na redukciju glagolskoga leksika koja dovodi do nestajanja bliskoznačnih glagola, odnosno svođenja većega broja značenjski bliskih glagola na jedan dominantni višeznačni zajednički glagol. To ćemo pokazati na primjerima glagola *primiti (se)* / *primati (se)* i *pričati*. Posebno ćemo se osvrnuti i na primjere uporabe razgovornoga glagola *upucati (se)* umjesto njegovih standardnojezičnih istoznačnica.

Za provjeru značenja navedenih glagola poslužio nam je *Hrvatski jezični portal* hjp.znanje.hr (HJP), a primjere uporabe navedenih glagola u medijskome diskursu potražili smo na internetu. Primjeri uporabe prikupljeni su nekoliko godina na mrežnim portalima: vecernji.hr, net.hr, index.hr, rtl.hr, tportal.hr, hkm.hr, otvoreno.hr, novilist.hr, telegram.hr, sport.ba, maxportal.hr, zadarnews.hr, prevoditelj-teksta.com, adhoc.hr, nacional.hr, h-alter.org.

Za usporedbu nam je poslužio i *Rječnik sinonima hrvatskoga jezika* Ljiljane Šarić i Wiebke Wittschen, a za potvrdu primjera korpus *hrWac* (Clarín.si) kontekst.io/hrvatski.

Obrada glagola *primiti (se)* na HJP-u:

primiti (koga, što, se) svrš. ⟨prez. prīmīm, pril. pr. -īvši, prid. trp. prīmljen⟩

1. uzeti ono što je nematerijalno [*primiti pohvalu; primiti na znanje*]
2. a. dobiti ono što je upućeno, poslano [*primiti pismo; primiti paket*]
b. reg. uhvatiti, v. [*primiti rukom*] c. podnijeti, otrpjati [*primiti udarac*]

* Ivana Babić profesorica je hrvatskoga jezika u 11. gimnaziji u Zagrebu.

3. preuzeti, prihvatiti [*primiti dužnost, primiti funkciju*]
4. usvojiti, odobriti, pristati na što
5. a. ugostiti privatno ili službeno (u kuću, u ured) b. prihvatiti, smjestiti [*primiti u bolnicu*] c. učlaniti [*primiti u sportsko društvo*]
6. (se) a. prihvatiti se kakvog posla b. preuzeti brigu o kome/čemu c. dojmiti se, ostaviti dojam
7. (se) uhvatiti klicu, zametnuti se, početi rasti
8. (se) uhvatiti se, zalijepiti se [*primiti se za podlogu*]

U pregledanim izvorima potvrđeni su ovi primjeri uporabe glagola *primiti (se)*:

Predsjednik Mosora primio suca za vrat (naslov)
 Primili su se za ruke i više se nisu razdvajali
 Dobio crveni karton, primio se za glavu i onesvijestio! (...) Za glavu se uhvatio i sam Letschert
 Primili ste ovakvu SMS poruku?
 Primio se za žicu, struja ga tresla desetak minuta
 KANDIDATE PRIMIO GRČ U ŽELUCU: Hvatili se za glavu i mrmljali u bradu kada su čuli koji im je zadatak
 Sudac primio udarac u glavu usred borbe za WBC naslov
 Premijer zasukao rukave, dohvatio mašklin i primio se posla
 Primili djevojku za glavu i bacili je o pločnik
 Slaven Jurić, nogometaš koji je napustio loptu i primio se pjevanja
 Onkološki pacijenti prošli tjedan nisu primali terapiju zbog potresa.
 Sva kućanstva u Japanu primit će po dvije maske...

Obrada glagola *pričati* na HJP-u:

pričati nesvrš. (prez. pričām, pril. sad. -ajūći, gl. im. -ānje)

1. (o čemu, što) usmeno kazivati, opisivati kakav događaj, pripovijedati
2. (Ø) razgovarati

U pregledanim izvorima potvrđeni su ovi primjeri uporabe glagola *pričati*:

Tko bolje priča engleski – Luka Modrić ili Jaca?
 Svađe poznate braće i sestara: Neki nisu pričali punih deset godina!
 Predsjednik Ukrajine održao najdulju tiskovnu konferenciju u povijesti.
 Pričao je punih 12 sati
 Milanović održao prvi predizborni skup; evo nekoliko poruka, pričao je i o
 paradiranju i naslikavanju
 Pričao je iza leđa UFC zvijezdi, pa je dobio batine koje će zapamtiti za čitav
 život
 U Norwichu osvanuo plakat pun mržnje: „Nećemo tolerirati ljude koji ne
 pričaju engleski”
 Pričala sam da želim kaput, a onda su mi počele iskakati reklame...
 Sanja Musić Milanović otkrila o čemu je pričala s Jakovom Kitarevićem
 Popularna pjevačica u samoizolaciji: „Pričala sam s Bogom, kaže da će sve
 biti u redu”
 Milanović: Ingrid priča engleski bolje od nekih profesora tog jezika

Obrada glagola *upucati (se)* na HJP-u:

ùpucati (se) *svrš.* (prez. -ām (se), pril. pr. -āvši (se), prid. trp. ùpucān)

1. (što) urediti vatreno oružje tako da se prouči rasipanje sačme ili zrna na meti
2. *razg.* a. (koga) ubiti iz vatrenog oružja b. (se) počiniti samoubojstvo vatrenim oružjem; ubiti se
3. (komu što) *žarg.* zaraziti koga, prilijepiti komu bolest [*upucati virus; upucati gripu*]

U pregledanim izvorima potvrđeni su ovi primjeri uporabe glagola *upucati (se)*:

Usred dana upucao psa na ulici
 Policajac koji se u Rijeci slučajno upucao u glavu zasad je stabilno.
 Policajac se navodno spotaknuo i upucao migranta
 Upucao zeta (29) u vrat
 Beskućnica zatražila novac od muškarca, on je upucao

Policija upucala migranta kod Mrkopolja, tj. još jedan migrant se sam upucao
Lovac kod Krapine hladnokrvno upucao psa na ulici

HJP upućuje na izrazitu višeznačnost glagola *primiti/primati* (koga, što, se). Daje osam njegovih osnovnih značenja i kontekstualizira taj glagol s pomoću niza bliskoznačnica. Kao regionalna navodi se samo uporaba u značenju *uhvatiti*, v. [primiti rukom]. Za glagol *pričati* (o čemu, što) HJP daje samo dva osnovna značenja, ali u kontekstu ne nudi primjer njegove zamjene glagolom *razgovarati* (s kim). Od tri navedena značenja glagola *upucati (se)* samo se ono razgovorno pojavljuje kao sinonim za *ubiti (se)* (vatrenim oružjem). Dakle, HJP potvrđuje da se navedeni glagoli upotrebljavaju kao sinonimi za glagole *uzeti, dobiti, podnijeti, uhvatiti (se), preuzeti, prihvatiti (se), usvojiti* i dr., odnosno za glagole *kazivati, pripovijedati, razgovarati*, dok glagol *upucati (se)* u značenju u kojemu je sinoniman glagolu *ubiti (se)* označuje kao razgovorni. *Rječnik sinonima* navodi ista značenja za glagol *primiti (se)*, za glagol *pričati* dodaje sinonime *fabulirati, raspredati, razglašavati, brbljati* i sl., a glagol *upucati (se)* ne navodi.

Primjeri iz medija potvrđuju dominaciju glagola *primiti (se), pričati* i *upucati (se)* nad njihovim bliskoznačnicama. Ujedno se i proširuje njihovo značenje pa tako *primiti se* znači i *pri/držati se* (npr. za ogradu), *pričati* znači i *govoriti* (npr. engleski), a *upucati (se)* ne znači samo *ubiti (se)* ili *ustrijeliti (se)* nego i *nastrijeliti* i *prostrijeliti* (koga, što, npr. psa, nogu).

pričam engleski > govorim engleski

Glagol *pričati* često se upotrebljava u kontekstima u kojima bi se trebao upotrijebiti glagol *govoriti* ili *razgovarati*. U hrvatskome standardnom jeziku glagol *pričati* znači 'usmeno iznositi kakav sadržaj', pa je pravilno reći *Priča priču.* ili *Pričao mi je o svojem djetinjstvu.* Glagol *govoriti* znači 'izražavati ili priopćivati što govorom', ali i 'znati se usmeno izražavati na kojemu jeziku', npr. *govoriti tekst napamet, glasno govoriti.* Glagol *razgovarati* znači 'sporazumijevati se govorom, izgovorenim riječima razmjenjivati misli, voditi s kim razgovor', npr. *razgovarati s prijateljima.* Stoga umjesto *Dobro pričam engleski.* treba *Dobro govorim engleski.*, umjesto *Želim pričati s prijateljem.* treba *Želim razgovarati s prijateljem.*

NE	DA
O tome smo već pričali.	O tome smo već razgovarali.
Izvršno priča njemački.	Izvršno govori njemački.

1. slika: Jezični savjet *pričam engleski > govorim engleski* sa stranica *Jezičnoga savjetnika* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Navedeni primjeri šablonske uporabe glagola koji istiskuju sve svoje bliskoznačnice upućuju na jednu opću pojavu, a to je površan odnos prema jeziku. Ovo nije lamentacija nad urušavanjem uzorne norme hrvatskoga jezika, nego opažanje brojnih gimnazijskih profesora koji su dužni brinuti se (povratni glagol!) za pismenost svojih učenika kako im se ona u današnjoj školi za život ne bi svela na informatičku pismenost. Takva pismenost s jedne strane zahtijeva dobro poznavanje informatičkoga jezika, koji je nužno normativan i preskriptivan, ali s druge strane sužava funkcije standardnoga jezika na jezik elementarne komunikacije, lišen svih za informaciju suvišnih elemenata (estetskih i stilskih), sintaktički pojednostavnjen i leksički reduciran (bez sinonima, s malobrojnim antonimima i frazemima koji su često kalkirani prema engleskome). Iako HJP potvrđuje moguća značenja navedenih glagola i njihovu uporabu u različitim kontekstima, činjenica je da jezik medija utječe na shvaćanje jezika kao jednostavnoga komunikacijskog alata za svakodnevnu uporabu u kojemu nema mjesta istoznačnicama. Bogatstvo jezika mjeri se i brojem sinonima za neku riječ, a „potiranje sinonimije znači siromašenje komunikacijskih mogućnosti” kaže u jednom intervjuu autorica *Rječnika sinonima* Ljiljana Šarić. Sinonimija nije samo predmet jezikoslovnih istraživanja i rasprava u kojima prevladava mišljenje da u jeziku zapravo nema pravih sinonima (istoznačnica), nego je dokaz jezičnoga bogatstva. Siromašenje jezika svakako je, uz ostalo, rezultat nečitanja, ignoriranja književne baštine i ravnodušnosti prema leksičkoj raznolikosti. Zato danas (kao nikad do sada) valja postići veću osjetljivost medija (urednika, novinara i dr.) za jezik kojemu dugujemo i svoje ime i svoju kulturu i svoju bogatu književnost.

brinuti > brinuti se

Glagol *brinuti se* znači ‘biti u brizi’ (*brinuti se zbog zdravlja, brinuti se zbog neuspjeha*) ili ‘posvećivati komu ili čemu pažnju’ (*brinuti se o mlađemu bratu , brinuti se o svojemu zdravlju*). Ne treba ga upotrebljavati bez povratne zamjenice *se*. Pogrešno je *brinuti o vrtu, brinuti o potrebitima*, a pravilno je *brinuti se o vrtu, brinuti se o potrebitima*.

Nemoj brinuti, sve će biti dobro. > Nemoj se brinuti, sve će biti dobro.

2. slika: Jezični savjet *brinuti > brinuti se* sa stranica *Jezičnoga savjetnika* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje